

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора економічних наук, старшого наукового співробітника
Тищенко Олександра Петровича на дисертаційну роботу Гука Олега
Вікторовича «Стратегія підвищення конкурентоспроможності
національної економіки в парадигмі сталого розвитку», подану на здобуття
наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 –
економіка та управління національним господарством

1. Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. У зв'язку з посиленням процесів глобалізації, як світового явища, перед урядами більшості країн світу постала проблема вибору такої моделі подальшого економічного розвитку, яка здатна була б забезпечити належну конкурентоспроможність національних економік та їх динамічний розвиток в умовах жорсткої конкуренції, як за ринки сировини та інших необхідних ресурсів, так й за ринки збуту продукції – виробничого і кінцевого споживчого призначення. Безумовно, що конкурентні переваги нині отримують ті країни, яким вдається краще та ефективніше використовувати наявний інтелектуальний потенціал, або залучати його ззовні, отримувати нові знання, розробляти та впроваджувати новітні технології, та, у кінцевому підсумку, виготовляти складні високотехнологічні товари, яких потребує вибагливий споживач.

Характерною особливістю сучасного періоду розвитку при визначенні шляхів підвищення конкурентоспроможності національних економік є необхідність дотримання положень концепції сталого розвитку як провідної парадигми розвитку людства у XXI столітті.

Прагнення України приєднатися до кола найбільш розвинутих країн Європи та світу актуалізує теоретичні та прикладні дослідження проблем, пов'язаних з необхідністю суттєвого підвищення конкурентоспроможності власної економічної системи, а також потребує обґрунтування конкретних практичних дій у даному напрямі з боку наукової спільноти. Сучасні

дослідження мають бути сконцентрованими на: критичному переосмисленні набутого державою досвіду регулювання та стимулювання інноваційної діяльності, як одного з провідних інструментів підвищення конкурентоспроможності національної економіки, оцінюванні кращої світової практики реалізації власних моделей інноваційного розвитку національних економік в розвинених державах та можливостях її адаптації до українських реалій, пошуку та обґрунтуванні інструментів підвищення взаємовигідної економічної зацікавленості щодо співпраці в інноваційній сфері, насамперед, суб'єктів інноваційної діяльності та кредитних установ, розробленні заходів щодо створення більш сприятливого інноваційного клімату на усіх рівнях національної економічної системи,

З огляду на вищезазначене, дисертаційна робота Гука О.В., присвячена обґрунтуванню шляхів та інструментів стимулювання підвищення конкурентоспроможності національної економіки на засадах сталого розвитку, безумовно, є надзвичайно актуальною, та такою, що відповідає вимогам часу.

Актуальність, наукова й практична значимість дисертації О.В. Гука підтверджується її безпосереднім зв'язком з тематикою наукових досліджень Державного науково-дослідного Інституту інформатизації та моделювання економіки Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, а саме з темою «Прогнозування основних показників економічного і соціального розвитку м. Києва на 2018-2020 рр.» (номер державної реєстрації 0218U002402). Авторський внесок за даною темою полягає в розробленні науково-практичних рекомендацій, за результатами здійсненого аналізу соціально-економічного розвитку міста Києва, щодо обґрунтування положень стратегії його подальшого розвитку.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Фундаментальні наукові положення загальної економічної теорії та теорії управління національним господарством, що їх використано як теоретико-методичну основу проведеного дослідження, дають усі підстави стверджувати про достатню обґрунтованість та

достовірність отриманих автором результатів. Структура роботи та стиль викладення матеріалу свідчать про професійне володіння проблематикою, обізнаність автора з класичними та новітніми розробками у досліджуваній сфері та належне вміння використовувати їх задля аргументації при вирішенні власних поставлених завдань.

Достовірність змісту авторських рекомендацій та висновків підкріплено вивченням та узагальненням теоретичних розробок провідних вітчизняних й закордонних науковців з проблематики конкурентоспроможності національних економік на її різних ієрархічних рівнях в умовах сталого розвитку, про що свідчить перелік цитованих наукових джерел, представлених у дисертації.

Також обґрунтованість та достовірність основних наукових положень, отриманих результатів та сформульованих висновків й рекомендацій підтверджується сукупністю загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, що застосовувались здобувачем при виконанні окремих частин роботи, зокрема: морфологічного, семантичного аналізу і синтезу – для з'ясування природи соціального змісту конкурентоспроможності; компаративного аналізу – з метою виокремлення чинників конкурентоспроможності національної економіки; системного аналізу – при дослідженні економічної, екологічної та соціальної складових конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку; економіко-статистичного, рангового, факторного, SWOT – аналізу – при проведенні оцінювання конкурентоспроможності національної економіки та здійсненні прогнозних розрахунків її рівня.

Належний рівень обґрунтованості та достовірності отриманих результатів підтверджується й складовими інформаційної бази, що її було покладено в основу дослідження – положення нормативно-правових актів України та інших держав, офіційні дані Державної служби статистики України, аналітичні матеріали з різноманітних вітчизняних та закордонних джерел.

3. Наукова новизна результатів дисертаційної роботи. Наукова новизна дисертаційної роботи Гука О.В. полягає в обґрунтуванні теоретичних

положень, методичних підходів та розробленні практичних пропозицій і рекомендацій щодо формування стратегії підвищення конкурентоспроможності національної економіки на засадах сталого розвитку. Зміст дисертації, автореферату, публікацій автора, довідок про впровадження свідчать про самостійність отриманих результатів дослідження Гуком О.В., які становлять його наукову новизну. До найбільш суттєвих з них слід віднести такі:

1) Застосування до розгляду проблематики конкурентоспроможності національної економіки категоричного імперативу Е. Канта (моральний принцип), що дозволило, розділивши дане поняття, виокремити та обґрунтувати об'єктивні ринкові чинники її формування (так звані «раціональні фактори») та ті, що формуються під впливом ірраціональної економічної поведінки суб'єктів – підприємців, держави, споживачів (так звані «ірраціональні фактори»). Розуміння змісту ірраціональних характеристик конкурентоспроможності та необхідність їх врахування має важливе не тільки теоретичне, а й практичне значення для здійснення адекватних управлінських заходів, спрямованих на її підвищення (с. 44-46, 62).

2) Авторське трактування визначення конкурентоспроможності національної економіки у контексті парадигми сталого розвитку як дефініції, що характеризує безпечні умови та гідний рівень життя населення, розкриває визначальну роль та інтегративні властивості соціальної складової по відношенню до інших складових – економічної та екологічної, які забезпечують розширене відтворення засобів виробництва, відновлювання природних ресурсів та належний рівень якості навколишнього природного середовища. Характерними особливостями даної дефініції є універсальність (можливість застосування до різних суб'єктів на усіх рівнях дослідження національної економіки), інноваційність (через обґрунтування імперативу соціальної характеристики конкурентоспроможності), інтегрованість (поєднання соціального та економічного змісту об'єкта дослідження), стратегічність (оскільки розкриває найважливіші напрями підвищення конкурентоспроможності) (с. 23-25, 63-64).

3) Поглиблення теоретичних засад концепції конкурентоспроможності через авторське виділення й трактування чинників конкурентоспроможності національної економіки та їх складових на нано-, мікро-, мезо-, макро- та мегарівнях національної економіки, а також визначення загальної конкурентоспроможності національної економіки як сумарної конкурентоспроможності окремих складових – товарів, суб'єктів господарювання, видів діяльності, територіальних утворень (с. 13-16, 63).

4) Подальший розвиток методичних підходів щодо визначення чинників конкурентоспроможності національної економіки, зокрема обґрунтування необхідності врахування у їх складі екологічного чинника, який дозволяє оцінити якість соціально-економічного змісту конкурентоспроможності економіки, та визначення ролі даної складової у загальній оцінці (с. 106-120).

5) Розвиток напряму застосування SWOT-аналізу, як управлінського інструменту, з метою групування чинників конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку та їх аналізу. Практична апробація зазначеного підходу дозволила сформувати систему стратегій (стратегію підтримки – для чинників групи S; стратегію посилення – група W; стратегії координації – група O; стратегії коригування – група T) щодо управління чинниками та обґрунтувати функціональні компетенції Уряду (с. 68-84, 120-121).

6) Розвиток методологічних підходів до управління інноваційним розвитком національної економіки шляхом виділення таких його складових частин – технологічні інновації, інституційні технології, організаційно-управлінські технології, сукупна дія яких спрямована на підвищення соціальних стандартів життя населення (с. 123-125, 175).

7) Авторський підхід щодо побудови системи управління конкурентоспроможністю національної економіки (комунікаційна модель менеджменту) через оптимізацію зв'язків між менеджментом підприємств та виконавчими органами державної влади і місцевого самоврядування, що дозволяє встановити координати комунікації різного типу менеджменту,

залежно від стану виробництва та ролі функціонального підрозділу компанії, а також визначити напрями формування інституційного середовища (с. 139-142, 176).

Наукова обґрунтованість та об'єктивність положень, що виносяться на захист дисертації не викликають сумніву. Вони свідчать про отримання автором нових знань, що розвивають теоретичні основи державного регулювання національної економіки, зокрема у частині дослідження проблематики її конкурентоспроможності, та дозволяють застосовувати достатній арсенал прикладних інструментів органами державного управління на практиці.

4. Значимість результатів дослідження для науки і практики. Наукова цінність дисертаційної роботи Гука О.В. полягає, насамперед, у поглибленні теоретичних основ та розробленні науково-методичних підходів щодо формування стратегії підвищення конкурентоспроможності національної економіки на засадах сталого розвитку.

Особливо слід підкреслити, що найважливіші результати здійсненого дослідження мають практичну значимість. Так, запропонований автором методичний інструментарій щодо посилення екологізації та ресурсоощадності економіки України, а також визначення та ранжування чинників, що характеризують рівень конкурентоспроможності національної економіки доцільно використовувати у Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України при реалізації завдань, спрямованих на досягнення Національних Цілей Сталого Розвитку та при проведенні моніторингу та оцінці ефективності виконання запланованих заходів на шляху до сталого розвитку (довідка №3032-06/38150-09 від 26.10. 2017 р.).

Авторські розробки щодо аналізу, оцінки, застосування окремих інструментів впливу використані на місцевому рівні при обґрунтуванні планових показників регіонального економічного розвитку (довідка № 2264 від 23.10. 2017 р.).

Також окремі пропозиції та рекомендації, що містяться у дисертаційній роботі та стосуються методики проведення економічного аналізу, оцінки, розроблення прогнозів тощо, знайшли практичне на рівні окремих комерційних структур – ТОВ «Київська енергетична компанія» (довідка № 184 від 11.06. 2017 р.); Компанія з управління активами «Українське інвестиційне товариство» (довідка №602 від 07.12. 2017 р.) та ін.

Крім того, отримані Гуком О.В. у дисертаційній роботі результати рекомендовано до впровадження у навчальний процес при викладанні дисципліни «Макроекономіка» у ВНЗ «Київський університет ринкових відносин» (довідка №581 від 20.06. 2017 р.).

5. Повнота викладу в опублікованих працях основних положень, висновків і результатів дослідження. Основні результати дисертаційної роботи та положення її наукової новизни опубліковано у 20-ти наукових працях, загальним обсягом 8,09 др. арк. Серед публікацій здобувача – 6 статей у наукових фахових виданнях України, з яких 2 індексуються у міжнародних наукометричних базах; 6 статей у виданнях зарубіжних країн (Латвія, Польща, Росія, США, Чехія). Крім того, результати дослідження оприлюднені у 8-х збірниках тез міжнародних та вітчизняних науково-практичних конференцій.

Загальний обсяг публікацій з теми дослідження, що належать особисто автору становить 7,77 др. арк. З наукових праць, опублікованих у співавторстві (2 праці), у дисертації використані лише власні авторські ідеї та напрацювання.

Зміст автореферату повною мірою розкриває основний зміст, наукову новизну, висновки та рекомендації, викладені у дисертації. Структура та зміст автореферату дисертації Гука О.В. відповідають встановленим МОН України вимогам до кандидатських дисертацій.

Сформульовані у дисертації та опубліковані у вищезазначених виданнях наукові положення, пропозиції та рекомендації є належним чином аргументованими і містять авторські напрацювання з досліджуваної проблематики. Це дає усі підстави для висновку про достатню публічну

апробацію дослідження Гука О.В.

6. Дискусійні положення і зауваження щодо змісту дисертації. Попри загальне позитивне враження від дисертації, слід звернути увагу автора на деякі недоліки, упущення та висловити окремі зауваження, які можуть бути предметом дискусії під час захисту:

1) При розгляді питання ідентифікації конкурентоспроможності національної економіки в умовах сталого розвитку на мегарівні (р.1.1.) автором зроблено висновок щодо умовності (виділено дисертантом) застосування терміну «конкурентоспроможність» до національної економіки або країни, пояснюючи це опосередкованістю взаємодії національних економік, та наголошуючи, що конкуренція відбувається завдяки внутрішнім чинникам, які формують їх конкурентоспроможність (с. 16 дисертації). Вважаємо, що ця теза, виходячи з об'єкту і предмету дисертаційної роботи – «конкурентоспроможність національної економіки», потребує додаткової аргументації та пояснень, оскільки, у роботі «країна» виділена автором як суб'єкт конкуренції (с. 12), про конкуренцію між країнами наголошується на с. 15 роботи, а у власному авторському визначенні конкурентоспроможності (с. 24-25) про умовність не йдеться.

2) Поділяючи точку зору дисертанта щодо того, що соціально-економічний зміст конкурентоспроможності в цілому визначається сумарною величиною її складових на нано-, мікро-, мезо-, макро- та мегарівнях (с. 16) варто зауважити, що робота значно виграла б, якби у ній було окреслено на концептуальному рівні, або розроблено методичні підходи щодо оцінювання загального синергетичного ефекту та частки кожної складової при визначенні параметрів конкурентоспроможності національної економіки країни.

3) Віддаючи належне зусиллям дисертанта при здійсненні ним відбору, аналізу величезної кількості показників (с. 67-84), оцінки, на їх основі, конкурентоспроможності національної економіки, через застосування інструментарію SWOT - аналізу, та визначенні інтегрального показника конкурентоспроможності (с. 90-105), слід звернути увагу, що використання

виключно показників, що базуються на результатах опитування експертів, як правило, містить елемент «суб'єктивізму» та може не враховувати специфічних особливостей економічного і соціального середовища окремих країн, а отже, підтвердження достовірності отриманих результатів, потребує застосування й інших підходів, зокрема аналізу найважливіших показників, що характеризують динаміку соціально-економічних процесів.

4) При здійсненні розрахунків індексів конкурентоспроможності за виділеними автором групами показників, що характеризують чинники виробничої (с. 92-93) та інвестиційно-інноваційної діяльності (с. 97) використовуються значення окремих показників у фактичних цінах, зокрема ВВП, обсяг капітальних інвестицій в основні фонди та нематеріальні активи. При цьому зроблений висновок про позитивні тренди динаміки даних показників. Для більшої достовірності подібні розрахунки мали б здійснюватися на основі даних у порівняних цінах.

5) Графічне зображення автором складових та соціального змісту інноваційної економіки, що його представлено на рис. 3.1 (с. 123 дисертації) та, відповідно, на рис. 5 (с. 12 автореферату) виглядає занадто спрощеним і з нього не простежується саме «соціальний зміст» інноваційної економіки та його взаємозв'язок з наведеними складовими – технологічними інноваціями, організаційно-управлінськими та інституційними технологіями. Так само, з наведеної на рис. 3.16 інформації (с. 172 дисертації) та, відповідно, на рис. 6 (с. 14 автореферату), недостатньо переконливим представляється висновок дисертанта щодо синергії зв'язків між елементами організаційно-функціональної моделі управління конкурентоспроможністю національної економіки в умовах сталого розвитку.

6) У тексті дисертаційної роботи автором неодноразово акцентується увага на ролі кластерів у забезпеченні конкурентоспроможності національної економіки, з чим повністю можна погодитися. Наведено авторське визначення кластеру (с. 133), наголошується на необхідності використання показника кількості кластерів як одного з індикаторів інноваційної моделі розвитку

національної економіки (с. 130), запропоновано розроблення загальнодержавної програми по створенню і розвитку промислових і аграрних кластерів (с. 168) тощо. У той же час, на жаль, поза увагою автора залишились питання організаційно-інституційного характеру щодо деталізації побудови конкретного механізму функціонування й стимулювання розвитку кластерів в Україні з врахуванням кращого закордонного досвіду, а також послідовності прийняття управлінських рішень та їх узгодження при використанні кластерного підходу.

7) Ґрунтовно розглянувши досвід й досягнуті результати низки країн, зокрема, Швеції, Данії, Німеччини та ін., з врахуванням положень парадигми сталого розвитку (с. 137-156), та констатувавши їх ефективність, автору варто було б сформулювати адресні пропозиції щодо можливості його врахування за окремими складовими (економічною, екологічною, соціальною) при розробленні рекомендацій щодо пріоритетних напрямів формування стратегії підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

Висловлені зауваження і побажання не є принциповими, не ставлять під сумнів та не знижують наукової і практичної цінності дисертаційної роботи, виконаної О.В. Гуком.

7. Загальний висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам. Дисертаційна робота Ґука О.В. на тему «Стратегія підвищення конкурентоспроможності національної економіки в парадигмі сталого розвитку» є самостійним, виконаним на високому рівні, завершеним та цілісним науковим дослідженням. За своїм змістом, актуальністю, рівнем обґрунтованості положень наукової новизни, теоретичною та практичною цінністю вона відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13 і 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р.

За обраним напрямом та рівнем представлених у ній результатів дисертація відповідає паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. Нові наукові положення, одержані в дисертаційній роботі, та винесені до захисту, в сукупності поглиблюють

теоретичні основи, методичні підходи та містять практичні рекомендації щодо формування стратегії підвищення конкурентоспроможності національної економіки на засадах сталого розвитку.

З огляду на вищевикладене, можна зробити висновок про те, що Гук Олег Вікторович, автор дисертаційної роботи «Стратегія підвищення конкурентоспроможності національної економіки в парадигмі сталого розвитку», заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук,
старший науковий співробітник,
професор кафедри макроекономіки
та державного управління ДВНЗ
«Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

О.П. Тищенко

